

**Norma, kas nosaka ierobežojumus kredīta kopējām izmaksām patērētājam,
atbilst Satversmes 1. un 105. pantam**

2020. gada 12. februārī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2019-05-01 “Par 2018. gada 4. oktobra likuma “Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

Apstrīdētā norma

2018. gada 4. oktobra likuma “Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” (turpmāk – Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā) 1. panta pirmā daļa, ar kuru Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļa izteikta šādā redakcijā:

“Par šā panta 2.² daļā¹ minētajām prasībām neatbilstošām uzskata tādas kredīta kopējās izmaksas patērētājam, kuras pārsniedz 0,07 procentus dienā no kredīta summas. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu patērētājam nepiemēro tādiem patērētāju kreditēšanas līgumiem, kurus noslēdzot kredīta devēja glabāšanā kā nodrošinājums nododama kāda lieta un saskaņā ar kuriem patērētāja atbildība ir ierobežota tikai ar ieķīlāto lietu.”

Izskatāmā lieta tika ierosināta pirms Grozījumu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā 1. panta pirmās daļas spēkā stāšanās. Tā stājās spēkā 2019. gada 1. jūlijā. Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēja Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļas (turpmāk – apstrīdētā norma) satversmību. [15.]

¹ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.² daļa noteic, ka patērētāja kreditēšanas līguma izmaksas ir samērīgas un atbilstošas godīgai darījumu praksei. Kredīta kopējās izmaksas patērētājam aprēķina normatīvajos aktos par patērētāju kreditēšanu noteiktajā kārtībā.

Augstāka juridiska spēka normas

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pants: “Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.”

Satversmes 105. pants: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Lietas fakti

Satversmes tiesā pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību “ONDO” un SIA “ExpressCredit” pieteikumiem tika ierosinātas divas lietas par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei. Pieteikumos bija ietverti identiski prasījumi un to juridiskais pamatojums bija balstīts uz līdzīgiem argumentiem. Lai veicinātu abu lietu vispusīgu un ātru iztiesāšanu, Satversmes tiesa nolēma tās apvienot vienā lietā.

Pieteikumu iesniedzējas ir kapitālsabiedrības, kuras, pamatojoties uz Patērētāju tiesību aizsardzības centra uz nenoteiktu laiku izsniegtajām speciālajām licencēm, sniedz patērētāju kreditēšanas pakalpojumus. Pieteikumos apgalvots, ka apstrīdētā norma, kurā noteiks ierobežojums kredīta kopējām izmaksām patērētājam, liegs tām saņemt pienācīgu kapitāla lietošanas maksu par izsniegtajiem aizdevumiem. Tādējādi apstrīdētās normas dēļ tās vairs nespēsot veikt komercdarbību izraudzītajā jomā, proti, izsniegt īstermiņa aizdevumus patērētājam.

Pieteikuma iesniedzējas pauž uzskatu, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo tas neesot pienācīgi apsvērts, turklāt tas neesot arī samērīgs. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes

105. pantam, kā arī pārkāpjot tiesiskās paļāvības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta.

Tiesas secinājumi

Par to, kā tiks izvērtēta apstrīdētās normas satversmība

Satversmes tiesa nolēma, ka apstrīdētā norma vērtējama Satversmes 105. panta pirmā, otrā un trešā teikuma tvērumā. Savukārt apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajam tiesiskās paļāvības principam vērtējama kopsakarā ar iespējamo tiesību uz īpašumu ierobežojumu. [16.1., 16.2.]

Par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam

Par pamattiesību ierobežojuma esību

Satversmes tiesa atzina, ka kredīta devēju uz licences pamata iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā. Apstrīdētā norma paredz kredīta devējiem nelabvēlīgākus nosacījumus nekā iepriekš, ar kuriem tiem turpmāk jārēķinās, plānojot savu komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā. Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ierobežo pieteikumu iesniedzējām Satversmes 105. panta pirmajā, otrajā un trešajā teikumā paredzētās tiesības. [17.1.–17.3.]

Par to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un vai tam ir legītīms mērķis

Satversmes tiesa atzina, ka no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. [19.–19.2.3.]

Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir, ņemot vērā esošo ekonomisko situāciju valstī, aizsargāt patērētāju tiesības, nosakot, kādas kredīta kopējās izmaksas ir uzskatāmas par nesamērīgām un godīgai darījumu praksei neatbilstošām. Šāds regulējums ir vērsts uz to, lai nodrošinātu, ka kredīta devēja izsniegtā aizdevuma izmaksas ir tādas, ka patērētājs, īpaši persona ar nelieliem ienākumiem, var atmaksāt aizdevumu. Tādējādi Satversmes tiesa uzskatīja, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas izmantojami, lai aizsargātu citu cilvēku, proti, patērētāju, tiesības un likumīgās intereses. Latvijas mājsaimniecību stabilitāte, labklājība un finansiālā ilgtspēja ir nozīmīga visai valsts ekonomikai. Tātad par apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi Satversmes tiesa atzina arī sabiedrības labklājības aizsardzību. [20., 20.1.–20.3.]

Par to, vai likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai

Satversmes tiesa norādīja, ka pašreizējā Latvijas valsts sociālajā un ekonomiskajā situācijā apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas var nodrošināt to, ka patērētājs tiek pasargāts no augstiem maksājumiem par kredītu, un tādējādi sekmēt mājsaimniecību stabilitāti, labklājību un finansiālo ilgtspēju. Tātad apstrīdētā norma ir piemērots līdzeklis patērētāju tiesību aizsargāšanai un arī visas sabiedrības labklājības veicināšanai. [22.]

Par to, vai leģitīmos mērķus nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem

Satversmes tiesa atzina: kā alternatīvs leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis nevar tikt vērtēta spēkā esošā normatīvā regulējuma, kas attiecas uz patērētāju kredītspējas izvērtēšanas procesu, piemērošanas pilnveidošana. [23.1.]

Satversmes tiesa arī konstatēja, ka likumdevējs ir vērtējis to, vai konkrētajā gadījumā pastāv alternatīvi līdzekļi, kas kredīta devējiem Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk, un pēc šīs izvērtēšanas izvēlējies tādu risinājumu, ka arī turpmāk ierobežojums ir nosakāms, izmantojot nevis gada procentu likmi, bet kredīta kopējās izmaksas patērētājam dienā. Turklāt likumdevējs ir secinājis, ka, ievērojot pašreizējo situāciju patērētāju kreditēšanas jomā un nepieciešamību aizsargāt patērētāju tiesības un likumīgās intereses, kā arī sabiedrības labklājību, kredīta kopējās izmaksas patērētājam ir ierobežojamas līdz 0,07 procentiem dienā no kredīta summas un ka alternatīvi līdzekļi nepastāv. [23.2.]

Satversmes tiesa uzsvēra: likumdevējam, izvēloties kādu no vairākiem leģitīmā mērķa sasniegšanai potenciāli piemērotiem līdzekļiem, ir vērtēšanas un lemšanas tiesības. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, nolēmis, ka piemērotākais risinājums ir ierobežojumu noteikšana kredīta kopējām izmaksām patērētājam, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt citu, alternatīvu procentu likmi, ja vien likumdevēja izraudzītais līdzeklis nav pretrunā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām. [23.2.]

Par to, vai labums, ko no pamattiesību ierobežojuma iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu

Satversmes tiesa secināja, ka tiesiskais regulējums, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, pieļāva to, ka daudziem patērētājiem radās grūtības ar izsniegtā aizdevuma atmaksāšanu noteiktajā termiņā. Tādēļ likumdevējam bija pienākums veikt pasākumus, lai nodrošinātu taisnīgu attieksmi pret patērētāju un novērstu tādas situācijas, ka kredīta devējs, izmantojot savas ekonomiskās priekšrocības, varētu gūt nesamērīgu mantisku labumu uz patērētāja rēķina. Patērētāju tiesību aizsardzība ir demokrātiskas tiesiskas valsts vērtība, un tā ir svarīga arī sabiedrības ilgtspējīgas attīstības aspektā. [24.1.]

Satversmes tiesa norādīja, ka kredīta devējam uz nenoteiktu laiku izsniegtā licence var radīt aizsargājamu tiesisku paļāvību uz iespējam turpināt komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā. Tomēr komersantam nevar veidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka attiecīgās nozares tiesiskais regulējums netiks mainīts tādā veidā, kas varētu negatīvi ietekmēt tā saimniecisko darbību, samazinot iespējas gūt iecerētā apmēra peļņu. [24.2.]

Satversmes tiesa ņēma vērā, ka apstrīdētā norma ir pieņemta 2018. gada 4. oktobrī, bet atbilstoši Grozījumu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā 3. pantam tā stājas spēkā tikai 2019. gada 1. jūlijā. Tādējādi kredīta devējiem bija aptuveni deviņi mēneši laika, lai pielāgotu savu komercdarbības praksi jaunajam regulējumam un nodrošinātu to, ka kredīta kopējās izmaksas patērētājam iekļaujas apstrīdētajā normā noteiktajās robežās. Satversmes tiesa uzskatīja, ka šāds laiks ir pietiekams, lai atzītu, ka ir nodrošināta tiesiskās paļāvības princīpam atbilstoša un saudzējoša pāreja uz jauno tiesisko regulējumu. [24.2.]

Satversmes tiesa norādīja, ka licence dod kredīta devējiem tiesības sniegt patērētājam jebkura veida kreditēšanas pakalpojumus. Apstrīdētā norma neparedz kredīta devējiem izsniegto licenču anulēšanu un pati par sevi neliedz kredīta devējiem sniegt patērētāju kreditēšanas pakalpojumus uz tiem izsniegto licenču pamata. Tādējādi Satversmes tiesai nebija pamata izdarīt secinājumu, ka ar attiecīgo ierobežojumu kredīta devēju komercdarbība tiktu traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiktu atņemta tām izsniegto licenču jēga. [24.3.]

Satversmes tiesa secināja, ka ierobežojums atbilst samērīguma princīpam, un līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 105. pantam. [24.4.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 2.³ daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā. Spriedums tiks publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajā termiņā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/03/2019-05-01_Spriedums.pdf#search=

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas

Sabiedrisko attiecību un

protokola nodaļas vadītāja

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv,

67830749, 26200580